

KANONU

Gagauziya (Gagauz Eri) özel hak statusu için

№ 344-XIII 23.12.1994

Moldova Respublikasının Ofițial Monitoru № 3-4/51 14.01.1995 y.

Moldova Respublikasının Konstitütiya printiplerini kullanarak;

ii neetleri göstererek hem eveldän halklar arasında kurulmuş ii baalantıları korumaa çalışarak;

neetleneräk gagauzların millet istediklerini tamannamaa hem kendiliini korumaa, onnarı taa doludan hem her taraftan geliştirmää, dilini hem millet kulturasını zenginnetmää, politika hem ekonomika serbestliini gerçekteştirmää;

hesaba alarak, ani Gagauziya statusunun ilk taşıyanı – Moldova Respublikası teritoriyasında toplu yaşayan az sayıda gagauz halkıdır;

hesaba alarak insan hakları prioritetini, cümnä insan hem millet intereslerini uygulaştırmak zorunu;

kurulan teritorial avtonom bölgesindä yaşayan hepsi vatandaşların eşitliini tanıyarak, bakmayarak milletliinä hem başka nışannara,

Parlament kabul eder bu kanonu.

Yazı 1. - (1) Gagauziya (Gagauz Eri) – gagauzların kendini belli etmek forması olarak, Moldova Respublikası içindä özel statuslu teritorial avtonom bölgesidir.

(2) Gagauziya kompeteniyası uurunda kendibaşına çözer politika, ekonomika hem kultura ilerletmek soruşlarını, hesaba alarak hepsi yaşayan halkların intereslerini.

(3) Gagauziya teritoriyasında garantiya veriler Moldova Respublikası Konstitütiyasında hem kanonlarında gösterili hepsi haklara hem serbestliklerä.

(4) Moldova Respublikası baamsız devlet statusunu diıştırärsä, Gagauziya halkının dış uurunda kendini belli etmek hakı vardır.

Yazı 2. - Gagauziyada kullanım gerçekleşer Moldova Respublikası Konstitütiyasının, bu kanonun hem Gagauziya Temel Kanonuna hem dâ Halk Topluşu normativ aktlarına karşı gitmeyân Moldova Respublikasının başka kanonların temelindâ (bu kanonda gösterilân dışlamalarlan).

Yazı 3. - (1) Gagauziyanın ofițial dilleri – moldovan, gagauz hem rus dilleridir. Ofițial dillerin yanısora Gagauziyanın teritoriyasında veriler garantiya başka dillerin dâ kullanılmasına.

(2) Gagauziya dışında bulunan Moldova Respublikasının publik önderlemâ organlarının, işletmelârlân, organizațiyalarlan hem kurumnarlan yazışmak gerçekleşer moldovan hem rus dillerindâ.

Yazı 4. - Gagauziyanın var kendi simvolikası, angısı kullanılêr Moldova Respublikasının devlet simvolikasının bir sırada.

Yazı 5. - (1) Gagauziyaya girer yaşama punktları, angılarında gagauzların sayısı 50% -tân zeedâ.

(2) O yaşama punktları, neredâ gagauzların sayısı 50%-tân az, var nicâ kabledilsinnâr Gagauziyaya, seçimcilâr çokluun serbest istediinâ dayanarak, angısı belli ediler erli referendumda, ani geçiriler bu yaşama punktunda seçimcilerin en az üçtâ birin inițiativasına görâ.

(3) Bu Yazının (1) hem (2) paylarında gösterili yaşama punktları kabledilerlâr Gagauziyaya erli referendumun çıkışlarına görâ, angısını herbir yaşama punktunda geçirer Moldova Respublikası Hükümeti.

(4) Gagauziyaya girân yaşama punktlarının kalêr hakı çıkmaa ondan erli referendum yardımınan, angısı geçiriler seçimcilerin en az üçtâ birin inițiativasına görâ, ama Gagauziyaya girdiktân sora en az bir yıl geçtiynân.

Yazı 6. - Gagauziya teritoriyasında bulunan toprak, er altı zenginnikleri, sular, büyüüm hem hayvan dünnesi, başka natura resursları, taşınmalı hem taşınılmaz varlık Moldova Respublikası halkının varlıdır hem bununnar barabar Gagauziya ekonomikasının temelidir.

Yazı 7. - Gagauziyanın temsil organı Halk Topluşudur, angısının var hakı kompetențiyası uurunda normativ aktları kabul etmââ.

Yazı 8. - (1) Gagauziya Halk Topluşı seçiler teritorial seçim dolaylarında dört yıla saklı hem serbest seçimnerdä bütün cümnä, eşit, doorudan seçim hakına görä.

(2) Halk Topluşunda deputatların sayısı yok nicä olsun bir kişidän zeedä her beş bin seçimcidän, ama herbir yaşama punktundan läüzüm olsun en az bir deputat.

(3) Halk Topluşı deputatı olabilir 21 yaşına etişmiş Moldova Respublikası vatandaşı, angısı seçim zamanında yaşêêr temsil ettii teritorial dolayında (yaşama punktunda).

Yazı 9. - Ödemeli serviçtä bulunan Gagauziya Halk Topluşı deputatının statusu olmaz birleşsin nesoysa başka ödemeli görevlän başka erli organnarda, publik kurumlarda hem işletmä strukturalarında.

Yazı 10. - (1) Gagauziya Halk Topluşı ilk oturuşunda seçer Halk Topluşı Başını, onun yardımcılarını, Prezidiumu hem kaavileer Halk Topluşunun Reglamentini.

(2) Halk Topluşı Başının bir yardımcısı seçiler başka etnika kökenni, gagauz olmayan deputatların arasından.

Yazı 11. - (1) Gagauziya Halk Topluşı kendi kompetenşiyası uurunda kabul eder erli kanonnarı seçilmiş deputatların seslerinin çokluunnan.

(2) Gagauziyanın Temel Kanonu kabul ediler seçilmiş deputatların üçtä iki seslerinnän.

Yazı 12. - (1) Halk Topluşı kompetenşiyasına girer Gagauziya teritoriyasında mutlak tamannamalı normativ aktları hem Temel Kanonu kabul etmäk.

(2) Halk Topluşı kableder erli kanonnarı şu uurlarda:

- a) bilim, kultura, üüretim;
- b) yaşamak hem komunal çorbacılı, tertiplemeklär;
- c) saalı korumak, fizika kultura hem sport;
- d) erli bütet-finans hem vergi çalışmaları;
- e) ekonomika hem ekologiya;
- f) iş ilişkileri hem soşial yardımınarı.

(3) Bundan kaarä, Halk Topluşı kompetenşiyasına girer:

a) kanona görä belli edilmiş sırasınca Gagauziyanın teritorial düzülmesi soruşlarını çözmää, yaşama puktlarının kategoriyasını, rayon,

kasaba hem küü sınırlarını belli etmäâ hem diiştirmäâ, onnarı adlamaa hem adlarını diiştirmäâ;

b) Gagauziyanın intereslerinä dokunan soruşlarda Moldova Respublikasının iç hem dış politika gerçekleştirilmesindä pay almaa;

c) Gagauziyanın erli publik organnarın hem vatandaşlar birliklerinin kurulmak hem çalışmak sırasını belli etmäâ (partiyalardan hem başka cümnä politika organnarından kaarä);

d) Halk Topluşuna deputat seçimnerini belli etmäâ, hazırlamaa hem geçirmäâ hem seçimneri geçirmäk için Merkez seçim komisiyası azalarını kaaavilemäâ; Gagauziyanın erli publik organnarına seçimneri belli etmäâ;

e) Gagauziyanın kompetenşiyası uurunda soruşlara görä erli referendum geçirmäâ;

f) Gagauziyanın simvolikası için reglamenti kaavilemäâ;

g) şannı adları belli etmäâ hem ödülleri kaavilemäâ;

h) Gagauziyanın teritoriyasında sıra dışı durumu bildirmäk için hem bu durumda özel önderlemäk rejimini kuvedä koymak için soruşu bakmaa da Moldova Respublikası Parlamentinä initiaşıvaylan çıkmaa, ki Gagauziyada yaşayan insanı korumaa;

i) kanona görä Moldova Respublikasının Konstitüşiya daavasına danışmak hakı soruşlan, aniki Moldova Respublikasının kanon kuran hem gerçekleştirän kuvetlerin normativ aktları geçersiz sayılsın, eer onnarın tarafından Gagauziyanın etkileri çiienenärsä.

(4) Moldova Respublikasının Konstitüşiya daavası Moldova Respublikasının normativ aktlarını ya da onnarın ayırı tezislerini Gagauziya teritoriyasında geçersiz sayarsa, Moldova Respublikasının Parlamenti ya da Prezidenti regulat eder bu aktları kullanmaktan sora peydalanan hak ilişkililerini.

(5) Dartışmalı normativ aktların işlemesi durgudulêr, Konstitüşiya daavası karar alıncak.

(6) Moldova Respublikası Konstitüşiyasına hem bu kanona karşı gidän Gagauziyanın normativ aktları geçersiz sayılêrlar.

Yazı 13. - (1) Kabledilmiş erli kanonu Gagauziya Başkanı imzalêêr 10 günün içindä. Kabledilmiş kanonnan kayıl olmarsa, Gagauziya Başkanı çevirer onu geeri Halk Topluşuna tamannamaa deyni.

(2) Halk Topluşu deputatların toplama sayısından erli kanon için üçtä iki tekrar ses verärsä, o kanon kabledilmiş sayılêr, da Başkan mutlak lâázım imzalasın onu.

(3) Erli kanon kuvedä girer tiparlanmak günündän, eer başka şartlar kanonun tekstindä yoksa.

(4) Halk Topluşu tarafından kabledilmiş kanonnarı hem kararları imzalanmaktan sora 10 günün içindä yollanılêr Moldova Respublikası Parlamentinä hem Hükümetinä haberlemäk için.

Yazı 14. - (1) Gagauziyada en üüsek görevli kişı sayılêr Başkan. Canabisinin kuvedi altında bulunêr Gagauziyanın hepsi publik önderlemä organnarı.

(2) Gagauziya Başkanı seçiler dört yıla saklı hem serbest seçimnerdä bütün cümnä, eşit, doorudan seçim hakına görä alternativa temelindä.

(3) Gagauziya Başkanı läázım olsun 35 yaşına etişmiş hem gagauz dilini bilän Moldova Respublikası vatandaşı.

(4) Moldova Respublikası Prezidentinin kararına görä Gagauziya Başkanı Moldova Respublikası Hükümeti azası olêr.

(5) Bir kişı Gagauziya Başkanı görevindä iki dönem sıravardır olamaz.

(6) Gagauziya Başkanı önderleer publik kuvetleri organnarının çalışmalarını hem cuvap eder kanonnara görä ona verilän etkileri için.

(7) Gagauziya Başkanı bu kanona görä çıkarêr izin hem karar, angıları tiparlanmaktan sora Gagauziyanın bütün teritoriyasında kuvedä girerlär da mutlak läázım tamannansınar.

(8) Gagauziya Başkanı her yıl Halk Topluşuna bilgi verer Gagauziyanın publik önderlemä organnarının çalışmaları için.

(9) Gagauziya Başkanı etkileri olur vakıttan ileri durgudulsun, eer onun yaptıkları Moldova Respublikası Konstitütyasına, bu kanona, erli kanonnara hem Halk Topluşunun kararlarına uymarsa hem dâ eer Başkan kanonsuzluk yaparsa.

(10) Gagauziya Başkanını görevindän çıkarmak için karar alınêr Halk Topluşuna seçilmiş deputatların üçtä iki seslerinnän, publik önderlemä organnarından başka görevli kişileri çıkarmak için sä – Halk Topluşu deputatlarının ses çokluunnan.

Yazı 15. - (1) Gagauziya Başkanı saalık üzerinä ya da başka obyektiv sebeplerä görä görevini tamannayamarsa, onun funktıyaları bir vakıda geçer Gagauziya Bakannık Komiteti Başının ilk yardımcısına.

(2) Gagauziya Başkanı görevindän çıkarılırsa ya da kendisi görevindän çıkarsa, Başkan etkileri geçer Gagauziya Bakannık Komiteti Başının ilk yardımcısına.

(3) Gagauziya Başkanı görevi vakant kaldıynan, eni seçimnär geçiriler en geç üç aydan sora.

Yazı 16. - (1) Gagauziyanın hojma çalışan tamannayıcı organı Bakannık Komitetidir, angısını kurêr Halk Topluşu ilk sesiyyasında kendi etkileri döneminä.

(2) Gagauziya Başkanı teklifinä görä Halk Topluşu deputatların ses çokluunnan Bakannık Komitetinin azalarını kaavileer.

Yazı 17. - (1) Gagauziya Bakannık Komiteti görevinä girer:

a) Moldova Respublikasının Konstitüşiyasını hem kanonnarını hem dâ Gagauziya Halk Topluşu normativ aktlarını tamannamaa hem uygulamaa;

b) Moldova Respublikasının sferalara görä merkez publik önderlemä organnarının çalışmalarında Gagauziya intereslerinä dokunan soruşlar uurunda pay almaa;

c) kanona görä bütün teritoriyada mülk ilişkilerini regulat etmää, ekonomika, soşial-kultura yapıcılını, erli bütet-finans sistemasını, soşial yardımnarını, iş ödenmesini, erli fiskal sistemasını, çevrä korumasını hem natura resurslarının hesaplan kullanılmasını önderlemää;

d) ekonomikanın ilerlemesinde prioritetli uurları hem bilim-tehnika progresinin strukturasını belli etmää;

e) ekonomika, soşial hem millet-kultura ilerlemesi, çevreyi korumak uurunda programaları hazırlamaa hem Halk Topluşu kaavilediktän sora onnari gerçekleştirmää;

f) Gagauziyanın bütetini hazırlamaa, Halk Topluşuna onu kaavilemäk için vermää hem büteti tamannamaa;

g) ekolojiya koruntuluk, natura resurslarını hesaplan kullanmak, enidän üretmäk soruşlarını çözmää, karantin koymaa hem hatalı bela zonalarını bildirmää;

h) üretim, kultura, saalı korumak, fizkultura hem sport, soşial yardımnarı hem dâ istoriya hem kultura anıtlarını korumak hem kullanmak uurlarında programalarını hazırlamaa hem gerçekleştirmää.

i) vatandaşların eşit haklarını hem serbestliklerini, millet hem vatandaş dirliini, kanonnuu hem cümnä nizamını korumaa;

j) demografiya politikasını bilim temelindä hazırlamaa hem uygulamaa, kasaba yapıcılı hem komunal yaşamak çorbacılını ilerletmäk programalarını kurmaa;

k) Gagauziya teritoriyasında millet dillerinin hem kulturalarının işlemesi hem gelişmesi.

(2) Bakannık Komitetinin var hakkı, danışsın Halk Topluşuna kanon kurulması için iniativaylan.

(3) Gagauziya Başkanının hem Bakannık Komitetinin imzaladı kararları hem izinneri 10 günün içinde yollanılêr Moldova Respublikası Hükümetinê haberlemêk için.

Yazı 18. - (1) Gagauziya bûceti kurulêr Moldova Respublikası hem Halk Topluşu kanonlarına görê hertürlü vergilerdân.

(2) Gagauziya bûceti hem devlet bûceti arasında karşılıklı ilişkilêr kurulêr Moldova Respublikası bûcet sisteması hem devlet bûceti için kanonlarına görê uygun yıla hertürlü vergidân hem ödemelerdân fiksât edili ödemê formasında.

Yazı 19. - Gagauziya Başkanı teklifinê görê uygun sferalar uurunda bakannık öndercileri olêrlar Moldova Respublikasının ministerlik hem departament kolegiyalarının azaları.

Yazı 20. - (1) Komrat munişipiyindê bulunan apelêşiya palatası ondan aşaağı daavalara görê ikinci instanşiya uurunda daava sayılêr da ilk instanşiya daavası olarak bakêr en dolaşık şivil, administrativ hem ceza dosyelerini.

(2) Gagauziya daava instanşiyalarının daavacıları görevê koyulêrlar Moldova Respublikası Prezidenti izininnân Gagauziya Halk Topluşunun teklifinê görê magistraturanın Uüsek nasaatı kayıllınnan.

(3) Komrat munişipiyindê bulunan apelêşiya palatasının başı görevinê görê Üsek daava palatasının azası olêr.

(Yazı 20 № 191-XV mayın 6-sından 2003 y. Kanonnan diiştirildi, kuvedê girdi 31.05.2003)

(Not: Konstitüşiya Daavasının kararına görê № 24 1999 yıl mayın 6-sından, Yazı 20 p.

(2) Konstitüşiyaya uygun olmayan saymaa)

Yazı 21. - (1) Gagauziya prokuraturası kendi çalışmalarını gerçekleştirêr Moldova Respublikası Prokuraturası için kanona görê, bu kanonda gösterilân dışlamalarlan).

(2) Gagauziya prokuroru Halk Topluşu teklifinê görê Moldova Respublikasının Genel prokuroru tarafından görevê koyulêr da görevinê görê Moldova Respublikası Genel prokuratura kolegiyasının azası olêr.

(3) Gagauziyanın aşaaakı uurda bulunan prokurorları Gagauziya prokuroru teklifinä görä Moldova Respublikasının Genel prokuroru tarafından görevinä koyulêr Halk Topluşunun kayıllınnan.

Yazı 22. - (1) Gagauziya Yustițiya bakannı başını görevä koyêr hem görevdän çıkarêr Moldova Respublikası yustițiya ministrusu Halk Topluşu teklifinä görä.

(2) Gagauziya Yustițiya departamenti başı görevinä görä Moldova Respublikası Yustițiya ministerlii kolegiyasının azası olêr.

Yazı 23. - (1) Gagauziya informatiya hem koruntuluk bakannı başını görevä koyêr hem görevdän çıkarêr Moldova Respublikası İnformatiya hem koruntuluk departamenti direktoru Gagauziya Başkanı teklifinä görä Halk Topluşunda kaavilediktän sora.

(2) Gagauziyada bulunan Moldova Respublikasının informatiya hem koruntuluk departamenti başı görevinä görä Moldova Respublikası İnformatiya hem koruntuluk departamenti kolegiyasının azası olêr.

(Yazı 23 № 543-XV 12.10.2001 y., Kanonunnan dııştirildi, kuvedä girdi 22.11.2001)

(Yazı 23 № 983-XIV 12.05.2000 y. Kanonunnan dııştirildi, kuvedä girdi 01.06.2000)

Yazı 24. - (1) Gagauziya İç işleri bakannın başını görevä koyêr hem görevdän çıkarêr Moldova Respublikası İç işlerei ministrusu Gagauziya Başkanı teklifinä görä Halk Topluşunun kayıllınnan.

(2) Gagauziya İç işleri bakannın başı görevinä görä Moldova Respublikası İç işleri ministerlii kolegiyasının azası olêr.

(3) Gagauziya Polițiya komisariatlarının komisarlarını görevä koyêr hem görevdän çıkarêr Gagauziya İç işleri bakannı başı Moldova Respublikasının İç işleri ministrusunun adından.

(4) Gagauziya İç işleri munițiپیy polițiyasının başı görevä koyulêr hem görevdän çıkarılêr Gagauziya Başkanı tarafından Gagauziya İç işleri bakannı başının teklifinä görä da bulunêr onun operativ kuvedi altında.

(5) Karabiner askerleri bölüü (iç askerleri) komandirini görevä koyêr hem görevdän çıkarêr Moldova Respublikasının İç işleri ministrusu Gagauziya Başkanı teklifinä görä.

Yazı 25. - Moldova Respublikası garant olêr bu kanonda belli edili Gagauziyanın etkilerinin doludan hem mutlak gerçekleştirilmesinä.

Yazı 26. - Gagauziyanın administrativ merkezi belli ediler erli referendumun çıkışlarına görä.

Yazı 27. - (1) Bu Kanon organik sayılêr.

(2) Diişilmeklâr hem eklemelâr bu kanona geçiriler Moldova Respublikası Parlamentinin seçilmiş deputatların beştâ üç seslerinnân.

PARLAMENT BAŞI

Petru LUÇINSKI

Kişinöv, dekabrının 23-ü 1994 y.

№ 344 - XIII